

מתאימים דרך: על תפיסת הפרטנות בעבודה עם נוער בסיכון

טליה אהרון-אזולאי

"למידה היא לא תוצאה של הוראה. למידה היא תוצאה של פעילות של הלומדים" ג'ון הולט

פעמים רבות אנחנו שומעים מפי תלמידים: "לא רוצה", "לא יודע", "עזבו אותי", "לא מעניין אותי". גם אם אמירות אלה נשמעות משכנעות, המשמעות והכוונה שלהן הן הפוכות. התלמיד רוצה שנעזור לו להצליח, הוא אינו מעוניין שננטוש אותו, אלא להפך. הוא מעוניין שנצליח לרתום אותו אלינו, אך מבטא את הייאוש ומתקשה לבקש עזרה.

במהלך עבודתנו עם נוער בסיכון ברשת האתגרית בברנקו וייס אנחנו מצויים בתהליך פיתוח פדגוגי מתמשך ומשתנה לאורך שנים. התפיסה שעומדת לנגד עינינו היא התפיסה הפרטנית: אנחנו המורים נתאים את עצמנו לצורכי התלמידים, ולא להפך. בכוונתנו להעלות את רמת המסוגלות של התלמיד מהנקודה שבה הוא נמצא ועד שיוכל להצליח בלימודים, כולל הצלחה בבחינות הבגרות - הצלחות שעשויות לשמש לו הוכחה כי יוכל להצליח בדברים נוספים בהמשך דרכו. כמורים וכמובילי תהליכים גיבשנו לאורך השנים מסקנות ותובנות. למשל, תלמידים מרגישים בנוח עם טקסיות בהוראה ועם סדר קבוע בנוגע למבנה השיעור, לנקודות הזמן במהלך השיעור שבהן התלמידים מקבלים מענה מהמורה/המנחה. נוסף לכך, צומתי הערכה רבים לאורך השנה, שמתקיימים בהם שיח ומשוב מקדם, יעילים להתקדמות התלמידים ולשמירת המתח הלימודי. יתרה מכך, יש חשיבות ניכרת לבדיקה עצמית של כל מורה. עלינו לעצור ולבחון את עצמנו תוך כדי תהליך העבודה.

התפיסה הפרטנית בקצרה

הנחות בסיסיות

1. תלמידים שונים זה מזה, וכך גם הידע המצוי אצלם, המיומנויות ודרכי הלמידה האופייניות לכל אחד מהם. בקבוצת לימוד אחת מצויים תלמידים עם קשיי למידה, תלמידים עם פערים, תלמידים חזקים ותלמידים בעלי הרגלי למידה שונים.

2. עלינו למצוא דרך אמינה ואמיתית כדי לבדוק שהתלמידים הצליחו להגיע ליעד שהצבנו, אחרת אנחנו עלולים להישאר עם הצלחה מזויפת שאינה שייכת לתלמידים.
3. הרצון להגיע עם התלמידים אל היעד הוא כה גדול עד כי אנו שוכחים לפעמים לוודא שהתלמידים אכן פעילים בתהליך ולא נטשו אותו במהלכו.

העבודה הפדגוגית

יצירת קשר אישי בין איש החינוך לבין התלמיד הכרחית בתהליך הלמידה. ללא קשר וללא התחושה של התלמיד כי הוא יכול לסמוך על המורה לא יוכל התלמיד למצות את העבודה הפדגוגית שלו בבית הספר. לכן, הטיפול המתאים לתלמידינו בתחום הלימודי הוא הוראה פרטנית, הנעשפת בעבודה הוליסטית. טיפול זה כולל שלושה תחומים:

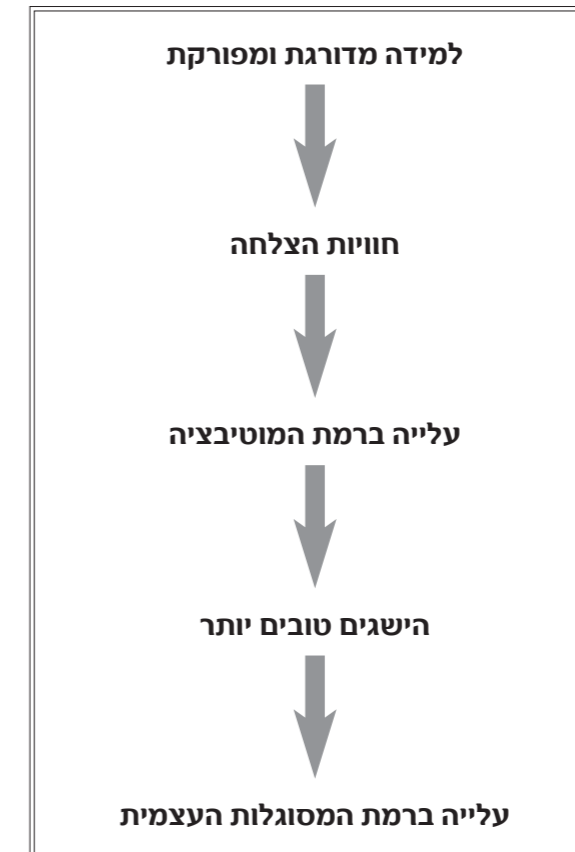
- א. הפן הרגשי: עלינו להתייחס לאופיו הייחודי של התלמיד, לצבע הייחודי שהוא מביא איתו, ולשים לב לצרכיו הרגשיים.
- ב. הפן החברתי: עלינו להתייחס לעובדה כי התלמיד הוא פרט בקבוצה הטרוגנית, מפתח עם הסביבה קשרים המשפיעים על התנהלותו בבית הספר ועם קבוצת השווים.
- ג. התחום הלימודי: שיטות העבודה עם התלמידים צריכות להתגמש ולהשתנות בהתאם לזיהוי מקומו של כל תלמיד כלומד, לאחר עבודת מיפוי מעמיקה של המורה.

חשיבות התפיסה הפרטנית

לפני שבעים שנה סבא שלי, לוי חצור, שהיה אומן, פיתח שיטות הוראה במהלך עבודתו עם נוער בסיכון במוסד בגבעת הוד. בשיטות אלו הוא השתמש בציוריו ובמשחקים שיצר כדי לחדור למעמקי נפשו של התלמיד. בכתב העת "הד החינוך" בשנת 1975 נכתב כי הוא עבד בהקניית הקריאה באופן אינדוידואלי עם תלמידים שאחרי שנים בבית ספר עדיין לא למדו לקרוא. לוי חצור פיתח כלי ללימוד קריאה. היה זה סרט מגולגל ובו טקסט לקריאה. בכל סיבוב בגלגלת הופיעה מילה בודדת בחלון קטן, כדי לאפשר קריאה מפורקת וממוקדת. קצב גלילת הסרט, ומספר המילים שנחשפו בכל פעם, היו תלויים בקצב ההתקדמות האישי של התלמיד. כך הצליח להקנות את מיומנות הקריאה לתלמידים שלא הצליחו לעשות זאת בדרכים אחרות.

שיטות ההוראה על פי התפיסה הפרטנית מאופיינות גם כיום בלמידה מדורגת ומפורקת למשימות, הן מבחינת רמת הקושי הן מבחינת כמות הידע. שיטות אלה עשויות להביא להשגתה של מטרה מרכזית שאנו מכוונים אליה: העלאת רמת המסוגלות של התלמידים בתהליך החינוכי-לימודי בבית הספר.

כאשר אנו מפרקים משימות ויוזמים הזדמנויות להצלחה במשימות אנו יכולים להעניק חוויות הצלחה. אלה הכרחיות בתהליך הלמידה כדי להעלות את רמת המסוגלות של התלמידים. ככל שתלמיד יחווה הצלחות וככל שנומנן לו את ההצלחות רמת המוטיבציה שלו לתהליך הלימודי החינוכי תהיה גבוהה יותר.

מוטיבציה

המוטיבציה היא חלק משמעותי וקריטי בתהליך הלמידה של התלמידים. ריצ'ארד לאבוי, איש חינוך, מומחה בתחום לקויות הלמידה בשנות השבעים, מרצה וסופר אמריקני, מסביר בספרו "פריצת דרך במוטיבציה" את ההשפעה המובנית של הכישלונות התכופים והתסכולים של ילדים עם קשיי למידה ולקויות למידה על המוטיבציה שלהם. לאבוי טוען שקשה לילדים לשמור על מוטיבציה כשאינם עומדים בציפיות המבוגרים. והמבוגרים, מצידם, מגיבים בצורה שמתסכלת את הילדים ונובעת מאי-הבנת הקושי או מחוסר התייחסות אליו, למשל במקרה הנפוץ של קושי של התלמיד להיות עקבי. הערות נפוצות:

"אתה צריך להשתדל יותר", "כשהוא רוצה הוא יכול לבצע את המטלה", יש לו ימים טובים וימים רעים". מבוגרים רבים רואים בחוסר העקיבות בעיית מוטיבציה, ולא בעיה נוירולוגית או בעיה אחרת. לאבוי מדגיש שחשוב ללמד את הילדים לא להשתמש בחוסר העקיבות כתירוץ, אך יש ללמד אותם להפיק את המרב מ"הימים הטובים" שלהם. לאבוי יזם בכיתתו פעולה מתוך הרעיון של חוסר העקיבות. הוא רכש תיקי מסמכים ורודים והצמיד לכל אחד מהם תווית ועליה שם של ילד. בכל תיק היו משימות הקשות לכל תלמיד באופן אישי (לתלמיד אחד שרטוט מפה, לתלמיד אחר לוח הכפל, לתלמיד נוסף תרגולי כתיב ועוד...). כשזיהה "יום טוב" של תלמיד אפשר לו להתנסות וכך להעלות את הסיכוי לחוויית הצלחה באתגר הקשה שלו. כתוצאה מפעולה זו התלמידים בכיתתו החלו, עם הזמן, לבקש בעצמם את התיקיה המתאגרת, והתמודדו עם הקושי מרצונם ומתוך מוטיבציה פנימית. חוויות ההצלחה כפי שלאבוי זימן מובילות לעלייה ברמת המוטיבציה של הלומדים (לאבוי, 2008).

בניית מסוגלות להמשך הדרך

תכנית לימודים אישית, שנבנית באופן פרטני-אינדיבידואלי בשיקוף לתלמידים וכוללת חוויות הצלחה, עשויה להביא להישגים טובים יותר. בזכות חוויות ההצלחה והעלייה ברמת ההישגים בתהליך הלימודי הפרטני גדל הסיכוי שרמת המסוגלות תעלה ותתחזק, וזוהי מטרתנו העיקרית. בשנים האחרונות רמת החדשנות עולה, אפשרויות הלמידה מגוונות ומאפשרות כיוונים שונים ומעניינים, ולכן מתבקשת הערכה רב-ממדית. באופן כזה ניתנת לתלמידים הזדמנות להביא לידי ביטוי את החוזקות שלהם ואת כישוריהם באופן רחב יותר מאשר בעבר. דרך העבודה הפרטנית מאפשרת ערוצי עבודה שונים עם תלמידים, והתאמה לכל תלמיד באופן אישי ובהתאם לרוח התקופה.

תפקידים רבים יש למורה, אך יש חשיבות גדולה לדרך שבה נעניק לתלמיד את תנאי הגידול והסביבה הלימודית כמובילים חינוכיים. התהליך החינוכי בתנאים אלה יוכל לאפשר לכל תלמיד לגלות את כישורנותו ויכולותיו ואף להשתמש בהם בחייו, בעתידו הקרוב והרחוק.

מקורות

לאבוי, ריצ'ארד (2008). פריצת דרך במוטיבציה: 6 סודות שיעוררו מוטיבציה אצל ילדכם. חיפה: אמציה.

טליה אהרון אזולאי, מנחה פדגוגית ברשת האתגרית ברנקו וייס ומנהלת תכנית תל אביב לנוער בסיכון של הרשת